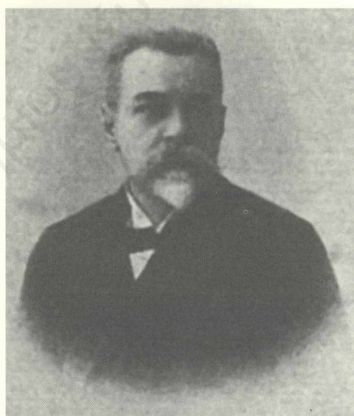

μικροφιλολογικά τετράδια 17

[Θεόδουλος Κ. Κωνσταντινίδης]

«Ο Μορφίτης Αβραάμ ή Η Φιλική Εταιρία».
Ένα άγνωστο ημιτελές κυπριακό μυθιστόρημα του 1874

Έρευνα - Επιμέλεια
Πέτρος Παπαπολυβίου

Λευκωσία
2015

μικροφιλολογικά τετράδια 17

Παράρτημα περιοδικού μικροφιλολογικά (αρ. 37)

Διεθνής Βιβλιογραφικός Αριθμός Σειράς: ISSN 1986-2059

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ο Μορφίτης Αβραάμ ή Η Φιλική Εταιρεία».

Ένα άγνωστο ημιτελές κυπριακό μυθιστόρημα του 1874

Την άνοιξη του 1874, στη νεοεμφανισθείσα εβδομαδιαία εφημερίδα *Κάρον*, που κυκλοφορούσε στην πρωτεύουσα της Αιγύπτου με εκδότη τον Μιχαήλ Κ. Νομικό (πρώτο φύλλο: 17.12.1873), δημοσιεύθηκε σε έξι συνέχειες,¹ στη θέση της επιφυλλίδας, το μυθιστόρημα (η λέξη δηλωνόταν με έμφαση πριν από τον τίτλο) «Ο ΜΟΡΦΙΤΗΣ ΑΒΡΑΑΜ / ή / Η Φιλική Εταιρεία. / Φονική τις σκηνή παρά τη μονή του Αγίου / Γεωργίου του Μακρού, εν Κύπρω». Στη θέση του ονόματος του συγγραφέα υπάρχουν τρεις αστερίσκοι σε σχήμα τριγώνου. Δυστυχώς η δημοσίευση διακόπηκε απότομα, χωρίς εξήγηση από την εφημερίδα και παρά την ένδειξη «Ακολουθεί», στην έκτη συνέχεια του μυθιστορήματος. Μέχρι τότε αριθμούσε 6294 λέξεις. Πιθανότερος λόγος για τη διακοπή της δημοσίευσης φαίνεται να ήταν το γεγονός ότι στην τελευταία παράγραφο της έκτης συνέχειας περνούσε ένα ριζοσπαστικό μήνυμα υπέρ της ελευθερίας, σε αντιδιαστολή μάλιστα με τις μουσουλμανικές κιδάρες, ενώ καταδοκούσε ο φόβος της αυστηρής λογοκρισίας.²

Το μυθιστόρημα διαδραματίζεται σε δύο χώρους. Πρώτος και κύριος είναι το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του Μακρού, στη Λάρνακα. Η δεύτερη ενότητα της αφήγησης, με τίτλο *Οι αρματωλοί*, διαδραματίζεται στις κορυφές του κυπριακού Ολύμπου. Μόνη χρονολογία στο κείμενο (στην πρώτη παράγραφο) το 1851, παρότι η πλοκή εκτυλίσσεται στην Κύπρο στις παραμονές της ελληνικής επανάστασης του 1821.

Κύριες μορφές του μυθιστορήματος τρεις: Ο γέροντας μοναχός Γεράσιμος, ιερέας της μονής, που είχε αποβιβαστεί στις αρχές του 1821 στη Σκάλα. Κάτω από τα ράσα του κρυβόταν ο Χαράλαμπος Μάλης,³ κατά την αφήγηση δάσκαλος στη Λάρνακα ως το 1816, όταν αναχώρησε για την Ελλάδα. Στο σύντομο διάστημα από την επάνοδό του στην Κύπρο, ο Γεράσιμος - Μάλης, κομίζοντας οδηγίες από τη Φιλική Εταιρεία, συνάντησε τρεις φορές τον Αρχιεπίσκοπο (το όνομά του δεν αναφέρεται, αλλά εννοείται ο Κυπριανός, ο μάρτυρας της 9^{ης} Ιουλίου 1821), χωρίς όμως να τον πείσει να συμπράξει στα επαναστατικά σχέδια, τουλάχιστον όπως φαίνεται στο δημοσιευμένο τμήμα του μυθιστορήματος. Γιος του Χ. Μάλη ήταν ο Αβραάμ Μορφίτης, ρωμαλέος και γιγαντόσωμος άνδρας, αρχηγός των *αρματωλών*, που είχε «καταδαμάσει και τον πελώριον κατά το ανάστημα μαύρον» του οθωμανού διοικητή της Κύπρου, προκαλώντας το μίσος του τελευταίου απέναντί του. Όπως και ο Μάλης, ο Αβραάμ Μορφίτης⁴ ήταν ιστορικό πρόσωπο, ονομαστός παλαιστής κατά την περίοδο 1870-1890, ο «Τζιμ Λόντος της εποχής του», σύμφωνα με τον Ευστάθιο Παρασκευά. Αχώριστος σύντροφος του Μορφίτη στο μυθιστόρημα είναι ο Γιάννης Καφατάρης, πολιτικός νους της ομάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι Α. Μάλης ονομάζεται και ο μυστηριώδης ξένος *Αντικήστας*, ήρωας του επίσης ημιτελούς μυθιστορήματος *Δύο σκηνάι της κυπριακής ιστορίας* (1884) του Θεμιστοκλή Θεοχαρίδη (που αντλεί επίσης τη θεματική του από το 1821 στο δημοσιευμένο μέρος του), «όστις προηγήθη των αιματηρών σκηνών [του Ιουλίου 1821] κατά εξή περὶ μηνῶν».⁵ Αυτό ενισχύει, κατά την άποψή μου, την πιθανότητα έλευσης του Χαράλαμπου Μάλη

στην Κύπρο στη διάρκεια ή στις παραμονές της Επανάστασης. Όμως αυτά θα τα δούμε αλλού.

Στον «Μορφίτη» γίνεται λόγος και για τα ιστορικά πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν στο αιματοκύλισμα της 9^{ης} Ιουλίου 1821: Τόσο «το τέρας εκείνο, ο Κουτζούκ Μεχμεμέτης», όσο και ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, που είχε την άποψη «ότι είναι αδύνατον να ελευθερωθή η νήσος ένεκα της θέσεως εις ήν ευρίσκεται», ενώ πίστευε ότι «ο Ιησούς διέταξε να αγαπώμεθα ως αδελφοί πάντες άνευ διακρίσεως έθνους ή θρησκείας [και] οφείλομεν να σεβώμεθα τον βασιλέα μας, αδιάφορον αν ήναι τούρκος ή εβραίος ή χριστιανός». Υπαινικτικά αναφέρεται και ο διερμηνέας του Γαλλικού Προξενείου στη Λάρνακα Γεώργιος Λαπιέρ, με το αρχικό γράμμα του επιθέτου του. Επιστολή του Λ. προς τον οθωμανό διοικητή έπεσε στα χέρια του Μορφίτη και διαπιστώθηκε ότι «όζει γαλλικής συντάξεως». ⁶ Γίνεται επίσης αναφορά στον Μεντζή αγά, αξιωματούχο του Κουτζούκ Μεχμεμέτη, ο οποίος αναφέρεται ως Μετέσαγας, οθωμανός προύχοντας, στο θεατρικό έργο Ο Κουτσούκ Μεχμεμέ... (1888) του Θ. Φ. Κωνσταντινίδη· την ίδια χρονιά κατονομάζεται ως Μετέσαγας Αλάη-Βέης της Λευκωσίας στα Απομνημονεύματα... του Γ. Ι. Κηπιάδη, και αργότερα, το 1911, ως Μετέσα-αγάς στην «9^η Ιουλίου του 1821 εν Λευκωσία (Κύπρου)» του Βασίλη Μιχαηλίδη. ⁷

Το έργο αρχίζει με τη συνάντηση του Αβραάμ με τον Γεράσιμο. Λίγο αργότερα ο τελευταίος δέχεται επίθεση τεσσάρων τούρκων στρατιωτών (ασκερλίδων). Επεμβαίνει, όμως, ο Μορφίτης και σκοτώνει τους τρεις. Ο Γεράσιμος εκμυστηρεύεται στον γιο του την ασυμφωνία του Αρχιεπισκόπου στα σχέδια των Φιλικών, ενώ αργότερα, το ίδιο βράδυ, επιστρέφει άπρακτος από τη Λευκωσία και ο Καφατάρης, ο οποίος είχε αποσταλεί για να τον μεταπέσει. Ο Αβραάμ διαβάξει τότε επιστολή του Λ. [Λαπιέρ] προς τον διοικητή (Κουτσιούκ Μεχμέτ), με την οποία τον ενημερώνει για τις κινήσεις των Μάλη και Μορφίτη και τον διαβεβαιώνει ότι θα καταφέρει να αποδείξει την εμπλοκή και του Αρχιεπισκόπου στη συνωμοσία. Το επόμενο πρωί ο Αβραάμ συνοδεύει τον Μάλη στον Όλυμπο, από όπου θα κατέβαινε στη Λευκωσία, σύμφωνα με το σχέδιο του Καφατάρη.

Στη δεύτερη ενότητα ο Γεράσιμος φτάνει με τον Μορφίτη στο λημέρι των αρματωλών, όπου ψήνουν ένα πρόβατο («το οποίον ως φαίνεται εκλάπη από τουρκικήν τινά μάνδραν») και πίνουν από τον «περίφημον κυπριακόν οίνον». Το μυθιστόρημα διακόπτεται την ώρα που ο Μάλης οραματίζεται το «φάσμα της Ελευθερίας». Είχε προηγηθεί το τραγούδι ενός αρματολού, «από τα γλυκέα έπη της πατρίδος μας». Πρόκειται για δημώδες άσμα, δημοσιευμένο το 1868 από τον Α. Σακελλάριο ⁸ (Κη όντας περάσης τα βουνά και πας εις την Κυθρέαν...). Αν και η δημοσίευση στα Κυπριακά αποδίδει ακριβέστερα τους ιδιωματικούς τύπους, ο αδήλωτος συγγραφέας του «Μορφίτου» αντιγράφει από τον Θέρσανδρο του Επαμεινώνδα Φραγκούδη σχεδόν αυτολεξεί το άσμα (με ελάχιστες μικροεπεμβάσεις) αλλά και τα συνοδευτικά σχόλια για τη σημασία των κυπριακών δημοτικών τραγουδιών. ⁹

Η σχεδόν αυτούσια αυτή αντιγραφή από τον Θέρσανδρο δεν είναι η μόνη. Από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η δεύτερη παράγραφος του «Μορφίτου», όπου παρουσιάζεται ο ρασοφόρος Γεράσιμος στον ίδιο ακριβώς χώρο, στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Μακρύ, στη Λάρνακα, όπου τοποθετούνται και ορισμένες σκηνές του Θέρσανδρου:

Ο μικρόσωμος ούτος γέρων, της μονής ο ιερεύς, εφόρει ράσον εφ' ού του χρόνου αι φοραί είχαν καταλείψει ίχνη, και ίχνη αιώνια· ήτο λευκογένειος, και ο μακρύς πώγων του

επί του στήθους του πίπτων εκάλυπτε τον από του λιοκαυμένου τραχήλου του εξηρητημένον μικρόν ξύλινον σταυρόν· το οξυδερκές γαλανόν όμμα του, πολυπειρίαν εβδομηκονταετούς ανδρός εγγηράσαντος εις τα πάθη εμφαίνον, ητένιζεν εις τον ακτινοβόλον ουρανόν, η δε δασύτριχος χειρ του μεγάλην κρατούσα ράβδον, ωμοίαζε του χρόνου την νευρώδη εκείνην φέρουσαν το δρέπανον του θανάτου.

Και το αντίστοιχο απόσπασμα στον Θέρσανδρο (1847):¹⁰

Ο μικρόσωμος ούτος γέρων εφόρει ράσον εφ' ού του χρόνου αι φοραί είχαν καταλείψει ίχνη, και ίχνη αιώνια· ήτο λευκογένειος, και ο μακρύς πώγων του επί του στήθους του πίπτων εκάλυπτε τον από του ηλιοκαυμένου τραχήλου του εξηρητημένον μικρόν ξύλινον σταυρόν· το οξυδερκές γαλανόν όμμα του, πολυπειρίαν εβδομηκονταετούς ανδρός εγγηράσαντος εις πάθη εμφαίνον, ητένιζεν εις τον ακτινοβόλον ουρανόν, η δε δασύτριχος χειρ του, μεγάλην κρατούσα ράβδον, ωμοίαζε του χρόνου την νευρώδη εκείνην φέρουσαν το δρέπανον του θανάτου.

Συγγραφέας του «Μορφίτου» θεωρώ πως είναι ο Θεόδουλος Φ. Κωνσταντινίδης (1847-1900).¹¹ Αρκούν, εδώ, τρία μόνο επιχειρήματα:

1. Ο διπλός τίτλος του κειμένου. Στα τρία πρώτα βιβλία του Κωνσταντινίδη χρησιμοποιήθηκαν, διαζευκτικά, δύο τίτλοι: *Δύο εισέτι του έρωτος θύματα ή Τα κατ' Ευανθίαν και Αγησίλαον*. Δράμα εις πράξεις τρεις, Σμύρνη 1873, *Πέτρος ο Α' βασιλεύς Κύπρου και Ιερουσαλήμ ή Η εκδήχσις του Κιαρίωνος*. Δράμα εις πράξεις τρεις, Κάιρο 1874 (τυπώθηκε την εποχή που δημοσιευόταν ο «Μορφίτης» από το τυπογραφείο του εκδότη του Καΐρου¹²) και *Ο Κουτσούκ Μεχμεμέ ή Το 1821 εν Κύπρω*, Αλεξάνδρεια 1888.

2. Η συνεργασία του συγγραφέα με το Κάιρον. Ο Κωνσταντινίδης δηλώθηκε ως υπεύθυνος συντάκτης της εφημερίδας από το φ. 127 (12/24.6.1876) και σε έξι μόνο φύλλα. Από το φ. 133 (24/5.8.1876) αποχώρησε «ένεκα λόγων ανεξαρτήτων της θελήσεως του», και την έκδοση συνέχισε και πάλι ο Μ. Νομικός. (Στα πρώτα 12 φύλλα της εφημερίδας, μέχρι τις 4/16.3.1874, συντάκτης ήταν ο Μάρκος Ιατροδάκης.) Όμως, και πριν από τον Ιούνιο του 1876 ο Κωνσταντινίδης συνεργαζόταν με την εφημερίδα, είτε για τας «συνήθεις τυπογραφικές διορθώσεις» είτε «εις αυτήν (...) την σύνταξιν», ενώ «πολλάκις ο κάλαμός του ετίμησε τας στήλας του “Καΐρου”», όπως δηλώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1875.¹³ Η μερική συνεργασία του με το Κάιρον, στο περιθώριο της απασχόλησής του σε εμπορικό οίκο συμπατριώτη του, δηλώθηκε και σε χειρόγραφο αυτοβιογραφικό του σημείωμα προς τον αρχιγραμματέα της κυβέρνησης της Κύπρου, τον Ιανουάριο του 1883.¹⁴ Στη συνέχεια εγκατέλειψε την υπαλληλική του θέση, που του πρόσφερε βιοπορισμό, για να εργαστεί ξανά στην εκπαίδευση (είχε διδάξει για τρία έτη και στη Λάρνακα), ως διευθυντής της νεοσυσταθείσας Αλληλοδιδασκτικής Σχολής Καΐρου (1875-1876), τερματίζοντας πρόσκαιρα και τη δημοσιογραφική του ενασχόληση.

3. Το συγγραφικό του έργο. Όπως απέδειξε ο Λεωνίδας Γαλάζης,¹⁵ ο Κωνσταντινίδης ιδιοποιήθηκε αρκετά αποσπάσματα από τον Θέρσανδρο στο *Δύο εισέτι του έρωτος θύματα* (1873). Την εκτεταμένη λογοκλοπή συνεχίζει και ο συγγραφέας του «Μορφίτου» (1874), έργο που διαδραματίζεται, κιόλας, το 1821, συμπληρώνοντας την αθέμιτη «αξιοποίηση» του μυθιστορήματος του Ε. Φραγκούδη. Από την άλλη, ο Κωνσταντινίδης επανέλαβε ορισμένες τεχνικές της μυθοπλασίας του «Μορφίτου» και στον *Κουτσούκ Μεχμεμέ* (1888): Αντί του Μάλη και του γιου του, στους κεντρι-

κούς ήρωες περιλαμβάνονται, σε μια πιο κραυγαλέα παραποίηση των ιστορικών δεδομένων, ο Χατζή Γεωργάκης και η κόρη του, ενώ οι αρματωλοί του Ολύμπου υπό τον Μορφίτη Αβραάμ, γίνονται πάφιοι επαναστάτες υπό τον Πέτρο, που υψώνουν την ελληνική σημαία στις ίδιες κορυφές. Τέλος, το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Μακρύ (προφανώς προσφιλής τόπος για τον λαρνακέα αιγυπτιώτη συγγραφέα) είναι, χωρίς να κατονομάζεται, ο βασικός χώρος όπου κορυφώνεται η πλοκή και στα Απομνημονεύματα διδασκάλου, Ιστορικών διήγημα, Μέρος Α', υπό Θ. Φ. Κωνσταντινίδου, Αλεξάνδρεια 1888.

Ο εντοπισμός και η έκδοση του ημιτελούς Μορφίτου Αβραάμ συμπληρώνει τόσο τη βιβλιογραφία για τη λογοτεχνική πρόσληψη των γεγονότων του 1821 στην Κύπρο, όσο και τις γνώσεις μας για το συνολικό έργο (και τα φιλολογικά ολισθήματα) του Θεόδουλου Φ. Κωνσταντινίδη: ενός ανήσυχου πνεύματος, πολυγραφότατου συγγραφέα, πρωτοπόρου της κυπριακής δημοσιογραφίας, τραγικός και κατ'επανάληψη ατυχήσαντος στις επιλογές επαγγέλματος, τόπου και χρόνου.

Ως προς την αναδημοσίευση του «Μορφίτου», που ακολουθεί στις επόμενες σελίδες, οι λιγοστές επεμβάσεις μας – εκτός από τη μετατροπή στο μονοτονικό – αφορούν τη σωπηρή διόρθωση της ορθογραφίας και της στίξης. Η έμφαση, όπου γίνεται, υπάρχει στο πρωτότυπο. Με δύο κάθετες γραμμές (||) δηλώνεται η αλλαγή φύλλου στην πρώτη δημοσίευση, στην εφ. Κάιρον (βλ. αναλυτικά σημ. 1).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το πρώτο τμήμα δημοσιεύθηκε στο φύλλο 13 (11/23.3.1874) και οι πέντε άλλες συνέχειες στα φ. 14 (16/28.3.1874), 15 (25/6.4.1874), 17 (8/20.4.1874), 18 (15/27.4.1874) και 19 (22/4.5.1874).

2. Δυο φορές, τον Αύγουστο του 1874 και τον Νοέμβριο του 1875, το αρμόδιο γραφείο Τύπου της τοπικής κυβέρνησης ανέστειλε για δυο βδομάδες την έκδοση του Καΐρου, σύμφωνα με τους ισχύοντες οθωμανικούς νόμους, καθώς είχαν δημοσιευθεί στην εφημερίδα «περί των πολιτικών πραγμάτων διατριβαί και κρίσεις». Βλ. Κάιρον, 23.8.1874 και 29/11.12.1875.

3. Ο Μάλης είχε σπουδαία συμβολή στην επανάσταση του 1821 χωρίς, ακόμη, να τύχει της προσοχής που του αναλογεί στην κυπριακή ιστοριογραφία. Βλ. Εμμ. Γ. Πρωτοφάλης, *Η Κύπρος εις τον αγώνα του 1821*, Αθήνα 1971, σσ. 30-38· Ιωάννης Δ. Μπουγάτσος, «Πρόδρομος συλλογή κυπριακού γλωσσικού και λαογραφικού υλικού υπό Χαραλάμπους Μάλη», *Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών*, τ. Α' (1979-1980), σσ. 87-109.

4. Για τον Μορφίτη και την οδυνηρή τελευταία του ήττα, σε μια εθνικών διαστάσεων ελληνοτουρκική πάλη, το 1889-1890, βλ. Ξ. Π. Φαρμακίδης, *Ιστορία της Λεμεσού μετά λαογραφικών και τοπογραφικών σημειώσεων και διαφόρων γεγονότων από της ιδρύσεως αυτής μέχρι του 1897*, Λεμεσός 1942, σσ. 41-43· Κ. Α. Πιλαβάκης, *Η Λεμεσός σ' άλλους καιρούς*, Λεμεσός 21997, σσ. 111-112· Ευστάθιος Παρασκευά Παλαίμαχος, *Παλαιά αναμνήσεις. Και έξι κείμενα του Ξενοφώντος Π. Φαρμακίδη. Η Λεμεσός κατά τον 19^ο αιώνα*, επιμ. Τ. Κολώτας, Λεμεσός 1996, σσ. 118-119.

5. Για τον «Α. Μάλη» βλ. Θεμ. Θεοχαρίδης, *Δύο σκηναί της κυπριακής ιστορίας. Μυθιστορία ιστορική πρωτότυπος*, Λάρνακα 1884, σσ. 7, 25, 33-34. Στο ημιτελές αυτό μυθιστόρημα, που δημοσιεύθηκε πρώτα στην εφ. Στασίνος της Λάρνακας, ο Θεοχαρίδης εξήγγειλε σε προλογικό σημειώμα του ότι θα ασχοληθεί και με ιστορικά γεγονότα της Κύπρου του 1570, αλλά δεν προχώρησε σε κάτι τέτοιο. Έτσι, το δημοσιευμένο μέρος του (144 σελίδες) τοποθετεί τη δράση του παραμονές του 1821. Για μια πιθανή σχέση του έργου αυτό με το ομόθεμο ποίημα του Β. Μιχαηλίδη, βλ. Α. Παπαλεοντίου, «Πιθανή πηγή για την "9η Ιουλίου 1821..." του Β. Μιχαηλίδη», *Μικροφιλολογικά* 15 (2004) 21-23.

6. Για τον ρόλο του Λαπιέρ στις σφαγές του Ιουλίου 1821 βλ. όσα του καταλογίζονται στα Φίλιππος Γεωργίου, *Ειδήσεις ιστορική περί της Εκκλησίας της Κύπρου*, Αθήνα 1875, σ. 120, και Γεώργιος Ι. Κηπιάδης, *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*. Έκδοσις δευτέρα επηξημένη, Αλεξάνδρεια 1888, σ. 32.

7. Βλ. Θ. Φ. Κωνσταντινίδης, *Ο Κουτσούκ Μεχεμέτ ή Το 1821 εν Κύπρω*, Αλεξάνδρεια 1888, passim· Γ. Ι. Κηπιάδης, στο ίδιο, σ. 13· Β. Μιχαηλίδης, *Ποήματα*, Λεμεσός 1911, σ. 19.

8. Αθαν. Α. Σακελλάριος, *Τα Κυπριακά*, τ. Γ', *Η εν Κύπρω γλώσσα*, Αθήνα 1868, σσ. 24-25.

9. Βλ. Επαμεινώνδας Ι. Φραγκούδης, *Ο Θέρσανδρος. Μυθιστορία Α'*, Αθήνα 1847, σσ. 53-54. Πρβλ. και τη νεότερη συγκεντρωτική έκδοση έργων του Ε. Φραγκούδη (επιμ. Λ. Παπαλεοντίου), *Ο Θέρσανδρος και άλλα αφηγήματα*, Αθήνα 2002, σσ. 92-93.

10. Ε. Ι. Φραγκούδης, *Ο Θέρσανδρος* (έκδ. 1847), ό.π., σελ. 105.

11. Για τον Κωνσταντινίδη βλ. Γ. Κεχαγιόγλου - Λ. Παπαλεοντίου, *Ιστορία της νεότερης κυπριακής λογοτεχνίας*, Λευκωσία 2010, σσ. 258, 273-274, 276-278· Π. Κιτρομηλίδης, *Κυπριακή λογοισύνη 1571-1878*, Λευκωσία 2002, σσ. 182-184· Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2010, σσ. 285-286, Α. Σοφοκλέους, Θεόδουλος Φ. Κωνσταντινίδης, Λευκωσία 2007.

12. Βλ. «Αγγελία» του Θ. Φ. Κωνσταντινίδη για την έκδοση του *Πέτρου Α'*, 8.2.1874, *Κάρον*, 11/22.2.1874, κ.ε. Όπως αναφέρεται, η υποδοχή που έτυχε το πρώτο δράμα του συγγραφέα (δηλαδή *Τα κατ' Ευανθίαν και Αγγελία*) τον ενεθάρρυνε στη νέα του εκδοτική απόπειρα.

13. *Κάρον*, 6/18.9.1875.

14. Α. Σοφοκλέους, ό.π., σ. 263.

15. Α. Γαλάζης, *Ποιητική και ιδεολογία στο κυπριακό θέατρο (1869-1925)*, Λευκωσία 2012, σσ. 99-106.

Πέτρος Παπαπολυβίου

Μυθιστόρημα υπό * * *

Ο ΜΟΡΦΙΤΗΣ ΑΒΡΑΑΜ

ή
Η Φιλική Εταιρία.

Φοινική τις σκηνή παρά τη μονή του Αγίου
Γεωργίου του Μακρού, εν Κύπρω.

Κατά τίνα του Φεβρουαρίου εσπέραν του 1821,¹ ενώ ο ήλιος δύνων ερρόδιζε τας κορυφάς του Σταυροβουνίου και εφαινετο ότι απεχαιρέτα διά των τελευταίων αυτού ακτίνων την πόλιν της Λάρνακος, γεραρός τις μοναχός, καθήμενος επί της κορυφής του γυμνού και καταξήρου εκείνου λοφίσκου ένθα κείται η γνωστή εις πάντας τους Κυπρίους μονή του Αγίου Γεωργίου του Μακρού, εστηρίζετο εις τον κορμόν γηραιάς κυπαρίσσου και παρετήρει από το προς ανατολάς μέρος της αποτόμου και ανωφορικής ατραπού ήτις τελευτά εις της μονής την είσοδον την παρά τους πόδας του εκτεταμένην πεδιάδα, ήτις, περικυκλουμένη από πολλούς γυμνούς λοφίσκους και περιέχουσα εις τίνα μέρη κορμούς ξηρανθεισών δρυών ομοιαζουσών σκιάς πενθηφόρους εν τω σκότει, έχει τι απαίσιον και φρικώδες.

Ο μικρόσωμος ούτος γέρων, της μονής ο ιερεύς, εφόρει ράσον επ' ού του χρόνου αι φοραί είχον καταλείψει ίχνη, και ίχνη αιώνια· ήτο λευκογένειος, και ο μακρύς πώγων του επί του στήθους του πίπτων εκάλυπτε τον από του λιοκαυμένου τραχήλου του εξηρημένον μικρόν ξύλινον σταυρόν· το οξυδερκές γαλανόν όμμα του, πολυπειρίαν εβδομηκονταετούς ανδρός εγγηράσαντος εις τα πάθη εμφαινον, ητένιζεν εις τον ακτινοβόλον ουρανόν, η δε δασύτριχος χειρ του, μεγάλην ::ρατούσα ράβδον, ωμοιάζε του χρόνου την νευρώδη εκείνην φέρουσαν το δρέπανον του θανάτου.

Μετά μιας ώρας περίπου σιγής ο γέρων, καθ' ήν εφαινετο ρεμβάζων, καταβάς από του λοφίσκου, επορεύθη, βαδίζων βραδέως, προς τα βάθη της πεδιάδος· η εσπέρα ήτο γαληνιαία και η σελήνη φωτίζουσα τα όρη έπαιζε με τα κοιμώμενα νερά μικράς τινος λίμνης.

Ενώ λοιπόν επροχώρει, ποδοβολητός ίππων προσέβαλε την ακοήν του, ήνοιξε κατ' αρχάς όμματα περίφοβα και το βήμα του σταματήσας έρριψεν εις τα περίξ βλέμμα περίεργον – μάτην – ούτε είδε, ούτε ήκουσε πλέον τίποτε. Μη δειλιάσας αλλά νομίσας ότι ηπατήθη, αφήκε σφυριγμόν και εκάθησε τείνων πάλιν προσεκτικός το ους. Η σελήνη, προ ολίγου με κατάμαυρα καλυφθείσα νέφη, ήρχιζε πάλιν να ρίπτη αργυράς ακτίνας, ότε εις το τρέμον φως της είδε μακρόθεν μελανόν τι σημείον όπερ αποσπασθέν από ύψωμά τι προухώρει, και προχωρούν ηυξήθη, και αυξηθέν ανέλαβε μορφήν ιππέων βραδέως και μετά προφυλάξεως βαδιζόντων. «Ω! Ω!» είπε και έστρεψε το βήμα προς την μονήν. Αλλά γιγαντόσωμός τις ανήρ κρατών δίκαννον τουφέκιον εμπόδισεν αυτώ την διάβασιν και λαβών ευσεβάστως την χείρα του την ησπάσθη. ||

- Αβραάμ, τέκνον μου, εφώνησε πεφοβισμένος ο γέρων.
- Τί έχεις, πάτερ μου; Ήκουσα το σημείον του κινδύνου και έτρεξα. Τί συμβαίνει;
- Σιωπή, δι' όνομα του Θεού, πιστεύω ότι αυτήν την εσπέραν απολλύμεθα.
- Αλλά διατί;

Ο γέρων Γεράσιμος (ούτως εκαλείτο) λαβών τον Αβραάμ από την χείρα ωδήγησεν αυτόν εις ύψωμά τι και ηρκέσθη να δείξη αυτώ τους ιππείς οίτινες κατά την στιγμήν εκείνην διεκρίνοντο καλώς, επειδή μόλις απείχον δέκα λεπτά.

- Τίνες είναι άρα γε; ηρώτησεν ο Αβραάμ χωρίς ποσώς να ταραχθή.
- Αμοχαρείς τινες Ασκερλίδες απήνητησεν ο γέρων.
- Και τί ζητούν; επρόσθεσεν ο νέος.
- Τί άλλο παρά την κατερήμωσιν της μονής και τον θάνατόν μας; Ας φύγωμεν, τέκνον μου, ας κρυφθώμεν όσον έχομεν ακόμη καιρόν.
- Απ' εναντίως, ας σταματήσωμεν, είπεν αποφασιστικώς ο Αβραάμ, και ας ερωτήσωμεν αυτούς τί επιθυμούν. Αν δεν με απατούν οι οφθαλμοί μου, δεν είναι περισσότεροι των τεσσάρων.

- Υιέ μου, υιέ μου, τί σκοπεύεις να πράξης;
- Αν δεν ακολουθήσουν τον δρόμον των, να τους πνίξω.
- Όχι, δι' όνομα του Παντοκράτορος, όχι, εφώνησεν ο γέρων έντρομος, θα σε φονεύσουν. Ειδέ πώς λάμπουσι εις το φως της σελήνης αι κάνναι των πιστολίων των! Είναι ωπλισμένοι από κορυφής μέχρι ποδών.

- Αυτό όμως νομίζω, πάτερ μου, δεν τοις δίδει το δικαίωμα να λαφυραγωγήσουν την μονήν.

- Λοιπόν, είναι σταθερά η απόφασίς σου, Αβραάμ;
- Μάλιστα, να τους ερωτήσω τί αγαπούν, και έκαμεν έν βήμα προς τα πρόσω.

Ο γέρων όμως, εμψυχωθείς από εσωτερικόν τι άγνωστον αίσθημα, ήρπασε τον Αβραάμ από την χείρα, τον ωδήγησεν όπισθεν βράχου τινός εκεί πλησίον ευρισκομένου και, κύψας εις το ους του, είπεν αυτώ.

- Κρύφθητι εδώ, ακούεις; Το επιθυμώ, υιέ μου, και εν ανάγκη το προστάζω, εγώ δε θέλω ερωτήσει τους ανθρώπους τούτους τί επιθυμούν αν γίνη ανάγκη, ίσως δεν έχωσι κακόν τινα σκοπόν.

- Αλλά, πάτερ μου...

Ο γέρων Γεράσιμος, θέσας την χείρα επί του στόματος του Αβραάμ και συστήσας αυτώ πάλιν διά των οφθαλμών σιωπήν, ώρμησεν εις την οδόν και ευρέθη απέναντι των τεσσάρων τούτων Ασκερλίδων, των οποίων μόνον η θέα, ως είδομεν προ ολίγου, είχε προξενήσει τόσον φόβον εις αυτόν.

- Πα! τίς είναι αυτός; ηρώτησεν ο εἰς τούτων, ἀμα εἶδε τον ιερέα ενώπιόν του, μειδιάσας μειδιάμα ειρωνικόν και αποτρόπαιον ὅπερ ουδέν καλόν υπέσχετο.

- Ένας παλαιοπαπάς, ἀπήντησεν ἕτερος πελώριος κατά το ἀνάστημα. Και του οποίου επιθυμῶ πολύ, ἐπρόσθεσεν ο πρῶτος, να κόψω το ως σκούπαν γένειόν του· και ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον, καγχάσας ἔσυρε την μάχαιράν του και ἤρπασε τον ιερέα σχεδόν νεκρόν ἀπό τον φόβον, ἀλλά δεν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσει το ἔργον του, ὅτε βολή πιστολίου ριφθέντος εκ του βράχου ἀντήχησε και ο υβριστής κατεκυλίσθη ἀπό του ἵππου του. Οι ἄλλοι, φοβηθέντες κατά πρῶτον ἀπό την αἰφνιδίαν ταύτην προσβολήν, ἀντήλλαξαν βλέμμα και πάραυτα ὠρμησαν προς τον βράχον ως σκύλλοι λυσσώντες, πλην δύο ἄλλαι εκπυρσοκροτήσεις, ἀποτελέσσασαι ἓν και μόνον σχεδόν πυροβόλημα, τον μεν ἓνα ἐξήπλωσαν νεκρόν, του δε ἄλλου πληγωθείς ο ἵππος ἐπί των στένων ἐπήδησε πλάγιον πηδῆμα, και σφαλέντων και των τεσσάρων ποδῶν του ἔπεσεν ἐμπλεχθέντος του ποδός του κυρίου του. Πάραυτα γίγας τις, πηδήσας ἀπό τον βράχον, ως λέων ἐφώρμησε κατά του ἀπό του ἵππου ριφθέντος ἱππέως, του οποίου ο ζων σύντροφος εἶχε τραπήεις φυγήν και, πρὶν κατορθώσει να ἐκβάλῃ το ξίφος του εκ της θήκης οὔτε το πιστόλιον εκ των θυλακίων ἕνεκα της θέσεως εἰς ἣν ευρίσκετο, του κατέφερε δεινόν κτύπημα ἐπί της κεφαλῆς διὰ της βακτηρίας του μολυβδοβόλου του, λαβῶν αὐτό ἀπό του σωλήνος, ὥστε ἔπεσεν ως βουις ὑπὸ το ρόπαλον του κρεοπώλου. Ο γέρον, ὀπισθεν μεγάλου θάμνου κρυφθείς, ἀμα ἔπεσεν ο επιθυμήσας την ἀτιμωσίαν του, ἦτο καλός θεατής της τραγικῆς ταύτης σκηνῆς· μ' ὄλην δε την ταχύτητα με την ὁποίαν ἐτελέσθη, δεν διέφυγεν του οξυδερκοῦς ὀμματός του το παραμικρόν, ἀλλά πολλάς παραδόξους διήγειρεν εἰς την ψυχὴν του ἐπιθυμίας· πολλάκις ἀπεφάσισε να φύγῃ, μυριάκις ἀπεφάσισε να ἀναμιχθῇ εἰς την αἱματηράν ταύτην πάλιν, και μυριάκις ἀγνωστός τις χερ τον ἐμπόδισε.

Ο Αβραάμ, ἀφού ἀπετελείωσε το ἔργον του μετὰ μεγάλης ἀταραξίας ἐμφανούσης ἀνθρωπον γενναίον και ἀνδρείον, ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο να ζητήσῃ τον γέροντα, ὄντινα εὔρεν ὀπισθεν του θάμνου λίαν εἰσέτι τεταραγμένον ἀπό τα διατρέξαντα. Διὰ μαύρου ρινομάκτρου σπογγίσας το πλήρες ἰδρώτος μέτωπόν του, ο γέρον ἠνοιξε τας ἀγκάλας του εἰς ἅς ἐρρίφθη ο Αβραάμ μετὰ ψυχικῆς διαχύσεως.

- Μοι ἔσωσας την τιμὴν και την ζωὴν τρίτην ἤδη φοράν, ω υἱέ μου, ἀλλά συ, συ πῶς εἶσαι; Δεν ἐπληγώθη;

- Όχι, δόξα τῷ Θεῷ, ω πάτερ μου, οι ἄθλιοι οὔτοι, και ἔδειξε διὰ της χειρός τα τρία πτώματα, δεν ἔχουν ἄλλην ἐπιδεξιότητα παρὰ να φονεύωσι τους γέροντας και τα παιδιά και να ἀτιμάζωσι τας γυναίκας.

Ο γέρον ἀνέβλεψεν εἰς τον ουρανόν ζητών εἰς το ἀπέραντον τον Πλάστην, δια να τον ευχαριστήσῃ βεβαίως, και δεικνύων προς τον Αβραάμ τους νεκρούς ἐνεθύμισεν αὐτῷ του χριστιανοῦ καθήκον. Οὗτος δε τρέξας εἰς την μονὴν ἐκόμισε το ξυλοκράββατον ἐφ' οὐ θέσας τα πτώματα, ἀφού προηγουμένως ἀφήρησεν αὐτῶν παν ὅ,τι εἶχον, και μάλιστα ευρών εἰς τον κόλπον του ενός τεμάχιον χάρτου ὅπερ δεν ἠδυνήθη εἰς το σκότος να ἀναγνώσῃ, ἀν και ἡ σελήνη ἐφώτιζε κατά την στιγμὴν ἐκείνην την πεδιάδα, ἔθεσεν αὐτό εἰς τον κόλπον του, εφορτώθη μετ' ευκολίας τους φονευθέντας και οδύσας προς το ὀπισθεν της μονῆς ἔθαπτον τους νεκρούς, ἀπέθεσε το φορτίον του. Σκῆψας δε βαθύν λάκκον ἔχωσεν ἐν αὐτῷ τα αἱματόφυρτα σώματα των Ἀσκερλιδων. Ο γέρον, ὑψώσας τας χεῖρας προς τον ουρανόν και δεηθείς ὑπὲρ ἀναπαύσεως της ψυχῆς των, ἐπέστρεψε μετὰ του Αβραάμ ἐν τη μονῇ και ἔκλεισεν την θύραν. Τέταρτον ὥρας παρήλθε και σιγὴ ἐπεκράτει πανταχόθεν. Η νύξ

έβαφε τα περίξ με τα ωραία σκότη της, η σελήνη συνεκέρνα το λευκόν φως της με το ασθενές σκότος, και η φύσις, ωραία πάντοτε ως ότε εξήλθεν από τας χείρας του Πλάστου, έλαμπεν υπό την μαρμαρυγήν των αδαμάντων της, ο φλοίσβος των κυμάτων διαχέων υπόκωφόν τινά ήχον διέκοπτε την επικρατούσαν σιγήν. ||

Οι δύο φίλοι, ο πατήρ και ο υιός, καθήσαντες εν πενιχρώ τινι κελλίω, παρετηρούντο επί του τετάρτου τούτου της ώρας εν σιωπή, την οποίαν διέλυσε ο γέρων όστις τρυφερώς σφίγγας του Αβραάμ την δεξιάν:

- Πάσχεις, τω είπεν, υιέ μου, εναργώς, το βλέπω· η ψυχή σου θλίβεται υπό ισχυρού αισθήματος οδύνης· η καρδιά σου είναι πεπληγωμένη πληγήν βαθείαν, ήν ουδέ συ θέλεις, ουδέ εγώ δύναμαι να σε αναγκάσω να φανερώσης, διότι δεν θα λάβης παρ' εμού βάλαμον ικανόν να την θεραπεύσης.

- Συγχώρησόν με, ω πάτερ, αν κακώς προς τας περί εμού φροντίδας σου ανταποκρίνομαι, και βέβαιος έσο ότι είς μόνος φόβος με αναγκάζει να κρύψω από σου την ζωήν μου και τας μακράς της τύχης μου περιπετείας ήτις, από τον καιρόν καθ' όν ανεχώρησας κρυφίως δια την Κωνσταντινούπολιν και Ελλάδα, δεν έπαυσε να με κατατρέχει.

- Και τίνα τάχα εννοείς φόβον;

- Τον φόβον μήπως, άγευστος συ των δυστυχημάτων του κόσμου τούτου, δεν δυνηθής να ακούσης χωρίς να λυπηθής τα δεινά μου.

- Εγώ;... Απατάσαι, τον εγνώρισα και εγώ τον κόσμον, και διότι λυπηρόν τον εγνώρισα, προ καιρού τον έφυγον· αφιερώθην δε προ δέκα περίπου ετών εις υποθέσεις άλλας, αίτινες δεν ανήκουν ποσώς αυτώ. Και πιστεύεις; Αν φέρω εις πέρας ό,τι μοι ενεπιστεύθησαν, έχω σκοπόν να δοκιμάσω ίσως αγαπήσω αυτόν ακόμη. Δεν πρέπει, ω τέκνον, να ευχόμεθα ίνα εξορισθώσιν από την γην όλοι οι πόνοι και αι θλίψεις, επειδή σοφός τις ανήρ ηδύνατο να μας ονομάση όλως διόλου αμαθείς, μη γνωρίζοντας ποσώς την ανθρωπίνον καρδίαν. Τα υψηλότερα αυτής αισθήματα γεννώνται πολλάκις εξ αυτών των δυστυχιών. Αι πολυτιμότεραι ημέραι προς τελειοποίηση ημών είναι αι ημέραι της δυστυχίας και της μεγάλης θλίψεως. Ας δεχόμεθα λοιπόν τους πόνους ως δώρον του ουρανού και ας υψώσωμεν τα όμματα της υπομονής και ευγνωμοσύνης προς τον Κύριον, του οποίου η υπερτάτη σοφία αρέσκειται να μας καλή προς εαυτόν πολλάκις δι' ακανθώδους οδού. Ω, υιέ μου, πιστεύεις ότι το πλοίον του βίου μου δεν υπέστη ή δεν υφίσταται τρικυμίας;

Και εδώ στεναγμός διέφυγε του στήθους του γέροντος, του οποίου ο νους εφάνη ανακαλών την ανάμνησιν παρελθόντων συμβεβηκότων άτινα είχαν πικράνει την νεότητά του, και αφ' ών ήμισυς όλος αιών εχώριζεν ήδη αυτόν.

Ο Αβραάμ, αναγνούς εις το μέτωπον του πατρός του πόσον η ψυχή του έπασχεν, έσπευσε να απαντήσει:

- Το γνωρίζω, ω πάτερ, υπέφερας περισσότερα εμού και ίσως η σπουδαία υπόθεσις ήν σοι ενεπιστεύθησαν, και τοσούτον θαρραλέως συ εδέχθης, σε κάμνει ακόμη να υποφέρης, να φοβήσαι...

- Να υποφέρω, ναι, να φοβούμαι όμως όχι, απήντησεν ο γέρων. Ας ίδω ελευθέραν την πατρίδα μου επί της οποίας μάτην ζητεί πλέον ο διαβάτης την Σαλαμίνα και τον Ευαγόραν της, τον Νικοκλήν και τον Στασίον της, το Κίτιον και τον Ζήνωνά της, και την οποίαν προ τετρακοσίων χρόνων εχθρικός μαιίνει πους, και πάραυτα θέλω ως ο Συμεών ευχαρίστως αποθάνει· πλην - φευ! - τί ηξεύρω! Υποφέρω, τέκνον

μου, ναι, υποφέρω, η λύπη ζοφώνει τον αιθέρα της ζωής μου και η απελπισία προ καιρού με βασανίζει. Ο Αρχιεπίσκοπος δεν θέλει να συμπράξη και το παν απώλετο.

– Αλλά διατί, ω πάτερ; Είναι σήμερα η εικοστή τρίτη ημέρα αφότου ελάβομεν την επιστολήν σου εγώ και ο Γιάννης, δι' ἧς μας επληροφόρησεν ὅτι ἐφθάσες ἀσφαλῶς και ἀπεβιβάσθης κρυφίως εἰς Σκάλαν και μας ἐβίαζες να ἐλθῶμεν προς ἀντάμωσίν σου εἰς τὴν μονὴν ταύτην, ἐνῶ ἡμεῖς, εὐρισκόμενοι ἐπὶ τοῦ ουρανομήκους Ολύμπου και ὡς κλέπται ὑπὸ τοῦ τέρατος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον Κουτζούκ Μεχμέτην ὀνομάζουσι, καταδιωκόμενοι, ἐφεύγομεν ὡς ἐρίφια ἀπὸ τοῦ ἐνός εἰς τὸ ἄλλο ὄρος τῆς ἀργυροφόρου Πάφου, και δὲν με εἶπες ὅμως εἰσέτι τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Τί συμβαίνει; Διατί ἐναντιοῦται;

– Διότι φοβεῖται. Τῷ ἐνεφυτεῦθη ἰδέα ὅτι εἶναι ἀδύνατον να ἐλευθερωθῆ ἡ νήσος ἐνεκα τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκεται, και προς ἀπόδειξιν τῶν λόγων τοῦ φέρει παράδειγμα ὅτι μόλις ὑποψία τις ἀνεφάνη, και πάραυτα χίλιοι ἐξ Αἰγύπτου φουστανελοφόροι ἀπεστάλησαν προς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐδῶ στρατοῦ ὥστε, ὁπότεν ἅπανα ἡ μεγάλη ἐλληνικὴ φυλὴ συνενωθῆ και ἡ φωνὴ τῆς ἀντηχήσῃ ἀπὸ Ταϊνάρου μέχρι Εὐξεινοῦ, οἱ λαοὶ τῆς δε χειροκροτοῦντες πάντες και φωνὴν ἀφίνοντες μεγάλην, τὸ σύνθημά τῆς ὡς σύνθημα γενικῆς ἐλευθερίας θα ἀσπασθοῦν, ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Στασίνου και τοῦ Εὐαγόρου θα δέσωμεν τὰς χεῖρας και θα βλέπωμεν χάσκοντες τὴν τάλαιναν πατρίδα μαραιομένην ὡς γηραλέαν δρυν, τῆς ὁποίας οἱ σκώληκες κατατρώγουσι τὸ γιγαντιῶδες στέλεχος.

– Αλλά, πάτερ μου, ἀπαντήσατε αὐτῷ ὅτι εἴμεθα εἴκοσι χιλιάδες και ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἀξίζει δέκα ἐκείνων.

– Τῷ εἶπον ἄλλα, ἀκόμη λογικώτερα αὐτῶν· πλην ὅ,τι θέλεις δύνασαι να τῷ εἶπῃς, δὲν καταπίθεται. Ἐχει ἀρχὰς ὅλως ἀλλοκότους. Εἶναι ἀδικον, λέγει, να χυθῶσι τόσα αἵματα. Ὁ Ἰησοῦς διέταξε να ἀγαπῶμεθα ὡς ἀδελφοὶ πάντες, ἀνευ διακρίσεως ἔθνους ἢ θρησκείας, οφείλομεν να σεβῶμεθα τὸν βασιλέα μας, ἀδιάφορον ἀν εἶναι Τούρκος ἢ ἐβραῖος ἢ χριστιανός.

– Ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος κράζουσα τὰ τέκνα τῆς εἰς μάχην εἶναι μεγάλη, εἶναι ἱερά, εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ. Ἡ φωνὴ αὕτη, ἰσχυροτέρα πάσης ἄλλης, μας χειραγωγεῖ εἰς τὴν δόξαν, ὡ πάτερ. Ὅποίας ἀλλοκότους και ψευδεῖς ἰδέας ἔχει οὗτος ὁ Ἀρχιεπίσκοπός σου; Οφείλομεν κατὰ τοὺς λόγους τοῦ να ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως τὴν δουλείαν και να περιμένωμεν μέχρις ὅτου ὁ Ἰησοῦς ἀποστείλει ἀγγελοὺς κρατοῦντα ρομφαίαν φλογίνην δια να διώξῃ τὸν ξένον ἀπὸ τὸ ἐδαφος τῆς πατρίδος.

– Ἰσα, ἰσα, αὐτὸ ἐννοεῖ. Προχθὲς ἠθέλησα να δοκιμάσω ἀκόμη μίαν φοράν, ἴσως τὸν καταπέισω· ἀποστείλας τὸν ἡμέτερον Γιάννην να ἐξηγηθῆ μετ' αὐτοῦ, ἐρριψα τῶν περὶ τῶν ὄλων κύβων ... ἀν τὸν καταπέισῃ δια τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἰκανότητος, τότε, ὦ! τότε ἡ λαμπρὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος μας ἡμέρα θέλει μετὰ τοῦ λοιποῦ ἔθνους μας συνανατεῖλει· και τις οἶδε; Τις οἶδε; Αὐτὸ τὸ ἐσπέρας περιμένω τὸν Γιάννην, θα ἐλθῇ, εἰμὶ βέβαιος, ἄλλως τε θα σ' ἐσυμβούλευα να ἀναχωρήσῃς δια τὴν Πάφον και να μας περιμένῃς ἐκεῖ, πρὶν ὁ φουστανελοφόρος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διέφυγε ἐκ τῆς συμπλοκῆς ἐπιστρέψῃ ἐδῶ μετὰ ὀκτῶ ἢ δέκα ἄλλων συντρόφων και σε συλλάβουν.

– Και μας συλλάβουν, εἰπέ...

– Ὡ! Ὅχι, ἐγὼ δὲν συλλαμβάνομαι, ἐπειδὴ δὲν ἀνήκω εἰς ἐαυτόν.

– Σ' ἐννοῶ, θα ἐφεύγῃς κρυπτόμενος, ἐνῶ ἐγὼ ἠθέλον και κατὰ τῶν δέκα ἀντισταθεῖ· ἀλλ' ἐάν ὑπέκυπτα εἰς τὸ πλήθος τῶν ἀντιπάλων, τί θα ἐπραττες τότε, ὡ πάτερ;

- Θα άφαινα να φυλακισθής, υιέ μου, και εγώ...

Σφυριγμός τις όμοιος εκείνου όν είχεν αφήσει ο γέρων δια να βεβαιώση τον Αβραάμ περί του κινδύνου ηκούσθη, και αμέσως διακόψαντες την συνομιλίαν έτρεξαν αμφοτέροι προς την θύραν κράζοντος του ιερέως: «Είναι ο Γιάννης. Ο θάνατος ή η ζωή μου».

Η θύρα ηνεώχθη και άνθρωπος τις ουχί ευκαταφρονήτου εξωτερικού στηρίζων την αριστεράν επί της λαβής της μακράς σπάθης του εισήλθε. Ο γέρων Γεράσιμος οδηγήσας αυτόν εν τω κελλίω ήρχισε να ετοιμάζη ο ίδιος δι' αυτόν λιτόν δείπνον. Ούτος δε, σφίγγας την χείρα του Αβραάμ και ασπασθείς μετά σεβασμού την του γέροντος, ερρίφθη επί τινος καθήκλας ασθμαίνων.

- Είμαι κατακουρασμένος, πάτερ μου, είμαι κατακουρασμένος, Αβραάμ, αδελφέ μου.

- Ω! Σε ευχαριστώ, Γιάννη μου, εφώνησεν ο γέρων, ο Θεός ας ανταμείψη τους κόπους σου, επειδή κατ' ουδένα εγώ τρόπον δεν δύναμαι, η οδοιπορία σου ήτο μακρά και κοπιαστική.

- Διόλου μάλιστα, είπεν ο Γιάννης, δεν μ' εκούρασεν η οδοιπορία τόσον όσον μανιακός τις τούρκος στρατιώτης, όστις εξαίφνης ριφθείς κατ' εμού ολίγον έλειψε να με στείλη εις τον άλλον κόσμον, πλην έλαβε τα επίχειρα της κακίας μου.

- Α! Α! έκαμεν ο Αβραάμ, ήτον έφιππος;

- Ναι, απήντησεν ο Γιάννης.

- Τον εφόνευσες;

- Όχι, τον επλήγωσα μόνον, επειδή έφυγεν ως αστραπή.

- Έπραξες κακώς μη φονεύσας αυτόν, επειδή εντός ολίγου νομίζω θα έχωμεν αληθή πόλεμον, πλην δεν φοβούμαι ούτε είκοσι από τους αθλίους τούτους, όταν σ' έχω πλησίον μου δια να διατάττης τα της μάχης. Ας υποθέσωμεν ότι ευρισκόμεθα ακόμη επί της κορυφής του Ολύμπου.

- Αλλά διατί;

Ο Αβραάμ διηγήθη αυτώ λεπτομερώς τα προ ολίγου της συμπλοκής συμβάντα.

- Έχομεν καιρόν ακόμη, απήντησεν ο Γιάννης αφού ετελείωσεν ο Αβραάμ την διήγησίν του, εις την Λάρανακα δεν υπάρχουνι στρατιώται, χθες εισήλθον άπαντες εις την Λευκωσίαν, ώστε έως ού να υπάγη εκεί και να επιστρέψη, ημείς θα είμεθα εις μακρυνόν τι μέρος ασφαλείς μεταξύ των συντρόφων μας. Έπραξα κακώς τώντι μη φονεύσας αυτόν, είναι το μόνον λάθος όπερ εκ γενετής μου έκαμα.

- Συγχώρησέ με, τέκνον, είπεν ο γέρων, ήθελον να σε ετοιμάσω να δειπνήσης πρώτον και έπειτα να σε ερωτήσω το αποτέλεσμα του ταξιδιού σου, πλην ειμί ανυπόμονος να μάθω και...

- Εύκολον, ευκολώτατον, πάτερ μου, έχασα εις το παιγνίδι, ο Αρχιεπίσκοπος δεν καταπείθεται.

- Α! έκαμεν ο γέρων αναστενάξας εκ βάθους καρδιάς, ουδεμία ελπίς, τετέλεστα.

- Όχι, όλως διόλου, εψιθύρισεν ο Γιάννης.

- Τί εννοείς, τέκνον; Και ακτίς ελπίδος εφαιδρυνε το προ ολίγου κατηφές γενόμενον πρόσωπον του γέροντος.

- Έχω το σχέδιόν μου, αφού η Α. Μακαριότης δεν παραδέχεται τας αρχάς της Φιλικής Εταιρίας και ονομάζει αυτάς αντιχριστιανικάς, εγώ, ο ασήμαντος Γιάννης Καφατάρης, εγώ, ο αγράμματος χωρικός όστις κλειστοίς όμμασι παραδέχθην αυτάς ως εκ Θεού ερχομένας, εγώ λέγω, θέλω μόνος αναστατώσει την πατρίδαν μου, εγώ,

δεν θα αφήσω αυτήν πλέον να βαρυστενάζη, και ασιατικός ακινάκις να την βαρυπλήττη, πλην συγχώρησέ με, ω πάτερ, να δειπνήσω ίνα επαναφέρω τας εξηντληθείσας δυνάμεις μου και έπειτα συνομιλώμεν περί του αντικειμένου τούτου εκτενέστερον. Μην απελπίεσθε δα τόσο γρήγορα. ||

Καθήσας δε εις την τράπεζαν ήρχισε να καταβροχθίζη μετά ορέξεως αληθώς τιμώσης τον στόμαχόν του παν ό,τι αυτή εμπεριείχεν. Ο Αβραάμ κατεγίνετο κατά την στιγμήν εκείνην εις το να γεμίση τα πυροβόλα, ενώ ο γέρον παραμερήσας έκλαιε ψιθυρίζων: «Αθλία πατρίς!... είθε η λαμπρά της αναστάσεώς σου ημέρα να ανατείλη και έστω η εσχάτη δι' εμέ!... Ναι! αν κακή μοίρα με φθονήση και θα με καλύπτη τότε η ψυχρά του Χάρωνος συνδόνη, ελθέ και εκ της πρώτης δάφνης σου ρίψον επί της κόνεώς μου έν καν, έν φύλλον... τα οστά μου θέλουν ταραχθή από χαράν... συ δε κράξον "Χαράλαμπε Μάλη! πληρούνται σήμερον αι ευχαί σου· η ποθητή σου ημέρα ανέτειλε". Σαλαμιάς! Σαλαμιάς! ότε ο Πέρσης ως χείμαρρος πολυτάραχος επέπεσε κατά σού, ο Ευαγόρας σου στήσας πέριξ αυτού τους κρατερούς αιχητάς του, "νίκην ή θάνατον" έκραξεν ο ήρως... πώς σήμερον δεν αναβαίνεις της δόξης σου τον θρόνον; Κίτιον! Κίτιον! Ο Στωικός σου γέρον πολλάκις επί των ερειπίων σου κάθηται, με την χλαμύδα του καλυπτόμενος και κλαίει!... Πού αι πόλεις και τα τεμένη σου; Πού οι ναοί και οι βωμοί σου;... Ερείπια και σιγή τάφων σε κατέλαβε. Ω! Τί πλέον; Τί περιμένεις; Δεν απηύδησας στενάζων εις τας αλύσους;... Είφος και νίκην ή θάνατον...».

Ο Γιάννης εδείπνα σιωπηλός και εκ διαλειμμάτων εφώτιζε το πρόσωπόν του μειδιάματι πανούργον σύνηθες αυτώ εις τας στιγμάς της ευθυμίας του, και εις έκαστον αυτών, ο Αβραάμ, όστις ασκαρδαμυκτί τον εθεώρει, άφινε κραυγήν δεικνύουσαν εις τον φίλον του ότι, καίτοι δεν εννόησεν εισέτι τίποτε, δεν έπαυεν όμως να έχη προ οφθαλμών την ιδέαν ήτις ανέβραζεν εις τον εγκέφαλόν του.

Αποπερατωθέντος του δείπνου, ο Γιάννης ανέπεσεν ύπτιος επί της έδρας του, εσταύρωσε τον ένα πόδα επί του άλλου και εκινείτο ως άνθρωπος ευχαριστημένος από τον εαυτόν του.

Ο Αβραάμ προσήρρισε τον πώγωνα επί των δύο χειρών του, έβαλε τους δύο αγκώνας του επί της τραπέζης και εκύτταζε τον Γιάννην μετά βλέμματος εμπιστοσύνης, το οποίον παρείχεν εις τον κολοσσόν τούτον έκφρασιν απλότητος πνεύματος τοσούτου αξιοθαυμάστου.

- Λοιπόν; είπεν ο Γιάννης.

- Λοιπόν; επανέλαβεν ο Αβραάμ.

- Λοιπόν; εκραύγασεν ο γέρον, όστις λαβών καθήκλαν επλησίασεν αυτών· λέγεις, υιέ μου, ότι...

- Ότι έχω κατά νουν σχέδιόν τι όπερ δεν είναι, μα τον Θεόν, αξιοκαταφρόνητον. Έχεις χρήματα, πάτερ;

- Όσα επιθυμείς, τέκνον μου.

- Πολύ καλά. Και συ, Αβραάμ, έχεις πάντοτε ακρούντως καλόν τον βραχίονα;

Ο Αβραάμ εξεκούμβωσε το φόρεμά του και εκύτταζε φιλαρέσκως τους νευρώδεις βραχίονάς του, παχείς ως μηρός ανθρώπου συνήθους πάχους.

- Αλλά, ναι, είπεν, ακρούντως καλόν. Ήκουσα, φίλε μου, να γίνεται λόγος περί τινος πάππου μου, όστις εξετέλει παραδοξώτατα κατορθώματα, ως να σφίγγη το μέτωπόν του διά σχοινίου και να κόπτη ούτω το σχοινίον, να φονεύη βουν διά

γρονθοκοπήματος και να συναπάγη τούτον εις την οικίαν του φέρων αυτόν επί των ώμων του, ν' αναχαιτίζη ίππον κρατών αυτόν από των οπισθίων ποδών, να κρημνίζη πλινθίνους τοίχους κτλ. Εφρόντισα να μοι διηγηθώσιν όλα ταύτα τα ανδραγαθήματα εκεί κάτω εις το χωρίον μου Μόρφου και εξετέλεσα παν ό,τι εξετέλει, εικοσάκις επάλευσα μετά ανθρώπων, ως και συ τούτο γνωρίζεις, ουχί ευκαταφρονήτου δυνάμεως, και εικοσάκις εξήλθον νικητής· λέγε με λοιπόν, φίλε μου, τί επιθυμείς;

- Άριστα, Αβραάμ, έχεις τω όντι όλας τας χάριτας. Κατά το παρόν δεν επιθυμώ τίποτε παρ' ολίγην ανάπαυσιν και σας συμβουλεύω να πράξητε και σεις το ίδιον.

- Πλην, τέκνον μου... εφισύρισεν ο γέρων.

- Πάντοτε ανυπόμονος, πάτερ Γεράσιμε, τί διάβολον, ενθυμούμαι πολύ καλά ότι δεν είχες αυτό το ελάττωμα πριν να φορέσης τον ιερατικόν τούτον μανδύαν, ότε μας edίδασκες την γραμματικήν...

- Κύριοι, κύριοι, εφώνησεν ο Αβραάμ, ελησμόνησα να σας διακοινώσω κάτι τι και ίσως σπουδαίον.

- Το ποίον; ηρώτησεν ο Γιάννης.

- Εις το θυλάκιον του ενός των φονευθέντων Ασκερλίδων εύρον έν τεμάχιον χάρτου, το οποίον κατ' εκείνην την στιγμήν δεν εδυνήθην να αναγνώσω ένεκα του σκότους, περιμένετε ... και θέσας την χείρα εις το θυλάκιόν του εξήγαγε τον χάρτην· πλησιάσας δε εις το φως της λυχνίας ήτις εφώτιζε το κελλίον ανέγνωσε τα ακόλουθα:

«Εξοχώτατε! Προ είκοσι ημερών απεβιβάσθη εις Σκάλαν μοναχός τις Γεράσιμος καλούμενος. Ο μοναχός ούτος, ως πληροφορούμαι, είναι κάποιος Χαράλαμπος Μάλης, Κύπριος, ο οποίος, χρηματίσας επί τινα καιρόν ελληνοδιδάσκαλος εις Λάρνακα, ανεχώρησεν ένεκα δυσαρεσκιών μετά τινος των κατοίκων προ πέντε ετών δια την Ελλάδα. Φέρει μυστικής οδηγίας από την Φιλικήν Εταιρίαν. Τρεις μέχρι τούδε φορές είδε τον Αρχιεπίσκοπον, αλλ' έμαθον ότι αυτός δεν θέλει κατ' ουδένα τρόπον να συμπράξη. Ο Χαράλαμπος ούτος, ο προσωρινώς φέρων του μοναχού το φόρεμα δια να πλησιάξη ευκολώτερον την Α. Μακαριότητα, είναι ο πατήρ του περιφήμου Μορφίτου, ο οποίος άλλοτε είχε καταδαμάσει τον πελώριον κατά το ανάστημα μαύρον σας και τον οποίον υμείς τασούτον μισείτε. Κατά την στιγμήν ταύτην ο μοναχός, ο υιός του και ο φίλος του υιού του, Γιάννης Καφατάρης, όστις τοςάκις σας διέφυγε καταφρονών υμάς, ευρίσκονται εν τη παρά την Λάρνακα μονή του Αγίου Γεωργίου του Μακρού. Είναι καλόν το κυνήγιον όπερ σας προσφέρεται, αλλά συμβουλεύω υμάς να μην εγγίσητε αυτό, διότι ο άλλος, ο τον άγιον προσποιούμενος, θέλει μας διαφύγει. Εξοχώτατε! Ειμί σχεδόν βέβαιος ότι εντός ολίγου θέλω έχει εις χείρας το επαναστατικόν αυτών έγγραφον, φέρον πολλών υπογραφάς, και μεταξύ των οποίων θα διακρίνηται και τις ερυθρά.² Αποστέλλω υμίν την παρούσαν μου διά του πιστού Αχμέτη, του οποίου ευσύστησα να περάση από την μονήν και να παρατηρήση αν οι εχθροί της Σεβαστής Υμών Κυβερνήσεως ευρίσκονται ακόμη εκεί. Αποστείλατέ μοι παρακαλώ δέκα ανδρείους στρατιώτας δια να συλλάβω, όποτε πληροφορηθώ ότι η ερυθρά υπογραφή ετέθη ... τον μοναχόν και τους περι αυτόν.

Άνευ ετέρου, δια σήμερον μένω με όλην την ανήκουσαν προς υμάς τιμήν.

Ο φίλος υμών, Λ...»

- Εχάθημεν! είπεν ο γέρων.
- Επροδόθημεν! επρόσθεσεν ο Αβραάμ.
- Εσώθημεν! ανέκραξεν ο Γιάννης.
- Εσώθημεν; ανεφώνησαν ομού ο γέρων και ο Αβραάμ.
- Θέλω να είπω ότι αύτη η επιστολή μάς έσωσε.
- Παραλαλείς, φίλε μου.
- Ετρελλάθης, τέκνον μου.
- Ούτε παραλαλώ, ούτε ετρελλάθην, αλλά λέγω την αλήθειαν.
- Πλην πώς; είπεν ο γέρων.
- Ιδού πώς! Η επιστολή αύτη μας λέγει κατά πρώτον ότι οφείλομεν να φυλατ-
τώμεθα από τον κ. Λ. ...

- Δεν τον γνωρίζω, είπεν ο γέρων.
- Θα τον φονεύσω, επρόσθεσεν ο Αβραάμ.
- Εγώ τον γνωρίζω, πάτερ, και συ, φίλε, ήθελες πράξει την μεγαλυτέραν ανοησίαν, αν εφόνευες αυτόν. Αυτός του λοιπού θέλει μας χρησιμεύσει!
- Μην ομιλής, δι' όνομα Θεού, ως Αποκάλυψις, Γιάννη, επειδή θα με κάμης να τρελλαθώ.

- Αφησέ με, ω πάτερ, να τελειώσω και ειμί βέβαιος ότι θέλεις με εννοήσει. Η επιστολή, λέγω, μας λέγει ότι ο κ. Λ... είναι άνανδρος και προδότης, ότι γνωρίζουν την άφιξιν του γέροντος και τον σκοπόν του, ότι μισούν τον Αρχιεπίσκοπον και ποθούν την καταστροφήν του, και ότι ημείς και οι τρεις, ών την διαμονήν καλώς γνωρίζουν, είμεθα ασφαλέστεροι και αυτού του αθώου ιεράρχου, επειδή έχουν συμφέρον να μας διατηρούν μεταξύ των ζώντων ακόμη. Τούτο το τελευταίον τουλάχιστον είναι αρκετά παρηγορητικόν κατά την εμήν ιδέαν και μας δίδει την άδειαν να κοιμηθώμεν εν ησυχία και να σκεφθώμεν περί του πρακτέου.

- Ελησμόνησας όμως, είπεν ο Αβραάμ, ότι ο κοιμιστής της επιστολής και οι σύντροφοί του, αντί να υπάγουν εις Λευκωσίαν, οι μεν τρεις αναπαύονται ήδη πλησίον ημών, ο δε τέταρτος ευρίσκεται παρά τω κ. Λ... προς τον οποίον εξηγεί τα συμβεβηκότα.

- Και αυτό εσχέφθην, φίλτατε Αβραάμ, αλλ' ως προ ολίγου σας είπον, δεν υπάρχουν εν Λάρνακι στρατιώται, και ο κ. Λ... έχει αρκετόν νουν ίνα μη αποστείλη τους υπηρέτας του ωπλισμένους μετά ξύλων και σκουπών κατά του Μορφίτου και Καφατάρη.

- Τους υπηρέτας του; είπεν ο γέρων. Είναι λοιπόν ευπατριδής;
- Κάτι τι περισσότερον.
- Πώς! είναι ο Λ..., αλλ' είναι αδύνατον.
- Είναι μ' όλα ταύτα αληθέστατον, παρατηρήσατε καλλίτερα την επιστολήν και θα ίδητε ότι όζει γαλλικής συντάξεως.
- Θεέ μου! Θεέ μου! ||

- Μία μετά το μεσονύκτιον, εφώνησεν ο Γιάννης παρατηρήσας το ωρολόγιόν του, δεν έχομεν παρά τρεις μόνον ώρας να κοιμηθώμεν· και βιάσας τον Αβραάμ και τον γέροντα Γεράσιμον να πράξωσι το ίδιον, ερρίφθη επί του επανωφορίου του το οποίον εξήπλωσε κατά γης και μετά τινά λεπτά ήρχισε να ρογχαλίζη ως άφροντις πλούσιος επί της μαλακής κλίνης του.

Ο Αβραάμ ζηλεύσας τον φίλον του έπραξεν το ίδιον, αφού παρετήρησεν όμως και εκ δευτέρου τα όπλα του.

Ο γέρον απ' εναντίας, αντί να κοιμηθή, έλαβεν την ράβδον του και εξελθών του κελλίου ήνοιξε την θύραν της μονής και εκάθησεν επί λοφίσκου τινος παρ' αυτή κειμένου. Τρεις ολόκληροι ώραι παρήλθον και εκείνος δεν εσάλειυσεν από την θέσιν του. Τί άρα γε εσκέπτετο;...

Άμα η ροδοδάκτυλος Ηώς ήρχισε να φωτίζη αμυδρώς τον ορίζοντα, ανοίγουσα τας χρυσάς της Ανατολής πύλας, και οι πρώτοι σταλαγμοί του φωτός της εγλυκοστάλαζον επί της κορυφής των πέριξ λόφων και την ομίχλην διέλυον, ο γέρον εγερθείς εισήλθεν εις το κελλίον εν ώ εύρε τον Γιάννην καθήμενον και ρεμβάζοντα.

- Εξήμερωσε, τέκνον, τω είπε, τί πρέπει να πράξωμεν;
- Συ μεν, πάτερ, να υπάγης εις το γνωστόν του Ολύμπου σπήλαιον, όπου κατά την στιγμήν ταύτην ευρίσκονται οι σύντροφοί μας, εγώ δε, αφού επισκεφθώ μερικούς εν Σκάλα φίλους, θέλω έλθει προς αντάμωσίν σου.
- Άλλ' ο Αβραάμ;
- Ο Αβραάμ θέλει σε συνοδεύσει και μετέπειτα θέλει μεταβή εις Λευκωσίαν.
- Ποίος λέγει να μεταβώ εις Λευκωσίαν; είπεν ο Αβραάμ, όστις εξυπνήσας κατά την στιγμήν εκείνην παρετήρει μετά θαυμασμού τους φίλους του.
- Εγώ, υπέλαβεν ο Γιάννης, δεν σοι αρέσει το ταξίδιον τούτο;
- Δεν με αρέσει; Ήθελον δώσει την ζώην μου αυτήν δι' αντάλλαγμα, αν την...
- Πλην, Γιάννη, τί έπαθες; Συμβουλευείς τον υιόν μου να πέση εις το στόμα του λέοντος;
- Κακός σύμβουλος δεν υπήρξα ποτέ· ελησμονήσατε φαίνεται την επιστολήν.
- Πλην δεν την ανέγνωσαν, είπεν ο γέρον, επειδή την έχομεν.
- Δεν ανέγνωσαν την επιστολήν, είναι αληθές, πλην αύριον θέλουν αναγνώσει το αντίγραφον αυτής, όπερ είναι το ίδιον.
- Λοιπόν συμβουλευείς τον Αβραάμ...
- Να απέλθη εις Λευκωσίαν ίνα διορθώση ιδιαιτέρας τινάς υποθέσεις, αίτινες έχουν άμεσον σχέσιν μετά των κοινών.
- Τώρα δε τί θα πράξωμεν εις τον Όλυμπον; ηρώτησεν ο γέρον.
- Να σκορπάτε αργύριον και να συναθροίζητε οπαδούς μέχρι της αφίξεώς μου.
- Χωρίς να κάμωμεν άλλο τι;
- Όχι, αν σας προσβάλουν, προσβάλλετε, αν σας αφήσουν ησύχους, μένετε και σεις.
- Γιάννη, είπεν ο γέρον τείνων προς αυτόν την χείρα, αφιερούμαι πρώτον εις τον Θεόν και δεύτερον εις σε.
- Και πράττεις καλά, ω πάτερ, αντείπεν ο Γιάννης, όστις λαβών την χείρα του γέροντος ησπάσθη αυτήν.
- Ωστε δυνάμεθα να αναχωρήσωμεν, είπεν ο Αβραάμ.
- Αφού μοι δώσητε εκατόν λίρας και μοι υποσχεθείς συ, ω Αβραάμ, ότι δεν θέλεις θέσει εις κίνδυνον την ζώην σου δια τας ιδιαιτέρας σου υποθέσεις, αφού δεν ανήκεις πλέον εις εαυτόν.
- Ω! μη φοβήσαι, φίλε μου, δεν επιθυμώ τόσον νέος να αποθάνω, προς περισσοτέραν σου όμως βεβαιότητα σοι δίδω τον λόγον μου.

Αφού ο γέρον ενεχείρισε τω Γιάννη την ζητηθείσαν των εκατόν λιρών ποσότητα και ηυχήθη αυτώ, αφού ο Αβραάμ και ο Γιάννης ησπάσθησαν, έκλεισαν την θύραν της μονής εγκαταλείποντες αυτήν εις την προστασίαν του Θεού και ιππεύσαντες ανεχώρησαν καλπάζοντες, οι μεν δύο δια τον Όλυμπον, ο δε δια την Σκάλαν.

Οι αρματωλοί

Προς το αριστερόν μέρος του όρους Ολύμπου, επί θέσεως καταφύτου εκ δένδρων αιθαλών και ακάρπων, κείται μεταξύ αποτόμων τινών βράχων σπήλαιον άγνωστον και αφανές, κεκαλυμμένον υπό πυκνοτάτων θάμνων και ελάτων. Εντός του κεκρυμμένου τούτου σπηλαίου ήσαν συνηθροισμένοι πενήτηνonta χωρικοί, υγιείς και ευτραφείς κατά το σώμα, πέριξ πυράς προ ολίγου αναφθείσης, εφ' ής ήτο θεμένον πρόβατόν τι. Επί της εισόδου εγρηγόρει σκοπός, τους οφθαλμούς προσηλωμένους έχων προς παν κινούμενον αντικείμενον. Ήτο νυξ. Νέφη τινα διωκόμενα υπό του αέρος εκάλυπτον διαδοχικώς τον αργυροειδή δίσκον της σελήνης. Οσάκις δε άφινον ακτίνα τινα αυτής να διαχυθή επί των αγρίων τούτων μερών, και ελευκαίνοντο τα απέναντι του σκότους όντα, ούτος έντρομος προσήλωνε τα βλέμματά του εκεί. Αλλά πολλάκις απατηθείς ήρχισε να ενθαρρύνηται. «Ίδού, έλεγε καθ' εαυτόν, κάτι ασπρίζει πάλιν!... Ω! Θεέ μου! Πολύ ύποπτος είμαι. Αστειόν είναι να με τρομάξη το φως της σελήνης». Αλλά καλώς παρατηρήσας και όλως ακοή γενόμενος, ήκουσε κίνησιν κλάδων και πάλιν προσήλωσε τα βλέμματά του εκεί.

– Ε! απόψε ο αήρ και η σελήνη με κάμνουν πάσαν στιγμήν να θορυβώμαι, επάνελαβε φιθυρίζων ο αρματωλός.

Ενώ λοιπόν ούτος γρηγορών ανησύχει, οι λοιποί εκάθηντο περιμένοντες το πρόβατον να ψηθή και συνωμίουν.

Είς ρωμαλεώτερος των λοιπών, πωγωνοφόρος κείμενος πλαγίως, εφάινετο έχων την κεφαλήν του περιτυλιγμένην με πανίον λευκόν εν είδει κιθάρεως.

– Η κεφαλή μου με πονεί ακόμη, είπεν ούτος προς τους άλλους.

– Έπρεπε να φύγητε, απήντησεν άλλος.

– Ωραϊάν συμβουλήν με δίδεις τω όντι, Κωνσταντή. Εγώ να φύγω! Να φοβηθώ πέντε ή έξ παλιότουρκους. Εγώ! Είναι αληθές ότι ήσαν οκτώ και ημείς τρεις και ότι εστάθησαν στο τουφέκι ωσάν θηρία, πλην μόλις έπεσαν οι δύο, και οι άλλοι ετραπήσαν ως γαϊδαροι εις φυγήν. Μια σφαίρα μ' ήγγισεν ολίγον τι, όλως διόλου ολίγον, στο κεφάλι ή μάλλον στα μαλλιά, πλην μικρόν το κακόν, το επλήρωσαν ακριβά.

– Ναι, Νικόλα, επρόσθεσεν άλλος, είσαι παλληκάρι, ουδείς το αρνεΐται, και ημείς είμεθα έτοιμοι να πράξωμεν το ίδιον οπότε μας παρουσιασθεί περίστασις, αλλ' ως πόσον θα περιμένωμεν εδώ; Είναι σήμερον η ενδεκάτη ημέρα, αν δεν απατώμαι, από της εποχής καθ' ής μας άφησεν ο αρχηγός, πότε θα έλθη; Πότε η ποθητή εις όλους μας ημέρα θα ανατείλη;

– Ολίγην υπομονήν δα, φίλε μου, απήντησεν ο Νικόλας. Δεν είναι εύκολον να πραγματοποιηθώσι τα όνειρά μας. Πιστεύεις ότι αν βιασθώμεν και μόνοι αρχίσωμεν τον αγώνα, δεν θέλει μας καταφάγει εν μια μόνη στιγμή το τουρκικόν στοιχείον; Έχομεν πολύ πλησίον την Ανατολήν και Καραμανίαν. Όχι, ημείς δεν δυνάμεθα να κάμωμεν την αρχήν. Μέχρι τούδε η κυβέρνησις δεν έλαβε δι' ημάς καλά μέτρα, διότι μας θεωρεί ως ανθρωπούς πτωχούς οίτινες ησπάσθημεν τον τυχοδιωκτικόν τούτον βίον δια να ζήσωμεν, μας ενοχλεί κάποτε, αλλά ποτέ δεν θέλει αποφασίσει να μας στείλη ολόκληρον στρατεύμα κατά δέκα ή είκοσι ληστών του Ολύμπου, επειδή μέχρι τούδε δεν είδε ούτε ήκουσε παρά τον αριθμόν τούτον. Πλην ας αλλάξωμεν άπαξ το όνομά μας· αντί ληστής, ας το είπωμεν επαναστάτης, και τότε θα ίδης πως ημείς οι μέχρι τούδε ανίκητοι θέλομεν κλίνει απέναντι του στρατού τον αυχένα. Υπομονήν, ναι, υπομονήν, ας αφήσωμεν κατά πρώτον την πατρίδα των Περικλέων

να δράξῃ τα ὄπλα και, ὁπότε την ακούσομεν να κράζῃ τα τέκνα της, τότε ἡ φωνή της ἔστω ἱερά, φωνή της δόξης. ||

»Τρεις ὅλους αἰῶνας σφυρηλατεῖ εἰς τας ὑπωρείας του Ολύμπου Ὁ Ἥφαιστος τα αδαμάντινα ὄπλα της – ὁ κρατῆρ της ελευθερίας εἰς τα σπλάγχνα των ὁρέων της υποκυρπτόμενος θέλει εντός ολίγου, ὡς μας ἔλεγεν ὁ αρχηγός, αναπηδήσει και μ' αὐτόν μάχαι, παιάνες, τρόπαια... Ἀς εἴμεθα πάντοτε ἑτοιμοί. Θέλομεν μάχεσθαι ὑπὸ την αἰγίδα των συμμάχων δυνάμεων. Ἡ Ρωσσία ὡς ἤκουσα ἀπέστειλε ἤδη τῶ Αρχιεπισκόπῳ χρήματα, ὄπλα, πυρίτιδα και...

Τὴν συνδιάλεξιν ταύτην διέκοψε νεύμα δοθέν διὰ της χειρὸς τοῦ γρηγορούντος σκοποῦ, και αὐθωρεῖ ανεγερθέντες πάντες ἀνέλαβον τα ὄπλα των και με ὄμμα θορυβώδες ἀνέμενον δευτέραν εἰδησιν, ὅτε φωνή σιγανή του σκοποῦ τοὺς προσεκάλει να ἐξέλθωσι. Ἀλλὰ σφυριγμός τις ακουσθεῖς ἔκαμεν ὅλους να ἀνασκιρτήσωσιν ἀπὸ χαράν.

– Εἶναι ὁ αρχηγός, ἐπεφώνησάν τινες και πολλοὶ ἔδραμον πρὸς συναπάντησίν του.

Ολίγαι στιγμαὶ παρήλθον και ἐπέστρεψαν συνοδεύοντες τον Ἀβραάμ και τον μοναχόν Γεράσιμον.

– Φίλοι μου, εἶπεν ὁ Ἀβραάμ, κατὰ πρότον ἐπιθυμῶ να μοι εἴπητε πῶς ἐπεράσατε εἰς το διάστημα της ἀπουσίας μου.

– Καλά, πολὺ καλά, ἀπήνητησεν ὁ Νικόλας.

– Πῶς, Νικόλα, εἶσαι πληγωμένος!

– Ὅχι δα, ολίγον πονοκέφαλον ἔχω.

– Και πότε σε συνέβη;

– Προχθές, εἰς ἀφιμαχίαν τινά.

– Ὡστε μας καταδιώκουν ὁλοέν, δεν πειράζει· ἀλλὰ βλέπω ὅτι ἡ συντροφία μας εἶναι πολυπληθεστέρα, βλέπω νέα άτομα ἐδῶ· πῶς τοῦτο ἐγένε;

– Εἶναι, αρχηγέ μου, ὅλοι φίλοι, καλοὶ πατριῶται και ἑτοιμοὶ να θυσιασθῶσιν ὑπὲρ ὑμῶν και του ἱεροῦ σκοποῦ σας· ἐπειτα, ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν και ἑκατὸν ἕως ἑκατὸν εἴκοσι ἄλλοι ἐν μίλιον μακράν ἀπ' ἐδῶ ἔχοντες τον αὐτόν σκοπόν.

– Ὁ Θεός εἴη μετ' αὐτῶν και μετ' ἡμῶν, Νικόλα, πλην δεν πρέπει να ἐκτίθεσθε ἀκόμη, ἐπειδὴ ἡ ὥρα δεν ἤγγικεν.

– Μένετε ἡσυχος, αρχηγέ μου, εἴμεθα καλῶς κρυμμένοι. Προχθές φίλος μας τις ἐκ Λευκωσίας μοι ἔγραφεν ὅτι ἐκ μέρους του Μεντέζ ἀγὰ ἐδόθη τῶ διοικητῇ ἀναφορά λέγουσα αὐτῷ ὅτι ἐπὶ του Ολύμπου ὑπάρχει συμμορία τις ληστῶν ἐκ δέκα ἢ δέκα πέντε κακούργων συνισταμένη, ἣτις μέχρι τοῦδε ἀνδρείως διαφεύγει τας καταδιώξεις και ἐνοχλεῖ τα περίξ χωρία. Ὁ Κουτζούκ Μεχεμέτης ἔστειλε οκτῶ Ἀλβανούς ἡμᾶς μεν να συλλάβουν, του δε αρχηγού, οὔτινος γνωρίζει το ὄνομα, να πάρουν την κεφαλὴν.

– Το γνωρίζω, παλληκαρά μου Νικόλα, το γνωρίζω ὅτι ἐπιθυμεῖ πολὺ την κεφαλὴν μου, πλην υπομονήν· ἐπὶ τέλους θα ἴδωμεν τις θα κερδίση στο παιγνίδι ὅπερ παίζομεν, ἔχει ἤδη ἀρκετόν καιρόν. Πλην τους Ἀλβανούς πῶς τους ὑποδέχθητε;

– Με το τουφέκι στην χεῖρα και τους μεν δύο ἐστείλαμεν να δώσωσιν ἀπολογίαν των κακουρηγμάτων των στον ἄλλον κόσμον τῶ Θεῷ, τους δε ἐτρέψαμεν εἰς φυγὴν.

– Εὐγε, και πόσοι ἀπὸ σας παρευρέθησαν εἰς την μάχην.

– Τρεις.

- Τρεις μόνον;
- Μάλιστα, και οι δύο αυτοί νεόφερτοι παλληκαράδες.
- Άριστα, άριστα, τώρα αφήσατέ με να σας συστήσω τον πατέρα μου.
- Πώς! Είναι ο πατήρ σας; εφώνησαν πολλοί εγερθέντες.
- Είναι ο πατήρ σας όστις ευρίσκεται εις τα ξένα; επρόσθεσεν ο Νικόλας.
- Μάλιστα, απήντησεν ο Αβραάμ.
- Και τί καλώς ειδήσεις μάς φέρει;
- Ωραίας, ωραίας, Νικόλα, πλην σε παρακαλώ να ετοιμάσης εκείνο το πρόβατον το οποίον ως φαίνεται εκλάπη από τουρκικήν τινά μάνδραν δια να δειπνήσωμεν, επειδή τόσον ο ιδικός μου στόμαχος όσον και ο του πατρός μου ευρίσκονται κενοί κατά την στιγμήν ταύτην.

Ο Νικόλας, αφού παρετήρησεν το πρόβατον και είδε ότι ήτο καλόν δια να τεθή εις την διαταγήν των πεινώντων, έκοψεν αυτό διά της μαχαίρας του εις πολλά τεμάχια και, θέσας αυτά επί χόρτων τινών ευρισκομένων εν τω σπηλαίω επί τούτω ως φαίνεται τω σκοπώ, εκόμισε συνάμα αρκετούς άρτους και κολοκύνθια γέμοντα οίνου προσκαλών άπαντας να συμμεθέξωσι του πλουσιοπαρόχου τούτου συμποσίου.

Καθήσαντες δε περί τους είκοσι εν κύκλω ήρχισαν να γεύωνται το μοσχοβολούν, ως έλεγεν ο Νικόλας, πρόβατον ροφώντες και τον περίφημον κυπριακόν οίνον, ενώ οι άλλοι ηρκέσθησαν με το ολίγον ψωμί και τυρίον όπερ έφερεν εφ' εαυτού έκαστος οσφραϊνόμενοι εκ του μακρόθεν το κρέας.

- Νικόλα, είπεν ο Αβραάμ, ο πατήρ μου επιθυμεί να σε ακούση να τραγουδήσης.

- Διατί όχι αρχηγέ, απήντησεν ο Νικόλας.

- Ναι, ναι, τέκνον, επρόσθεσεν ο γέρων Γεράσιμος, τραγούδησέ μας της πατρίδος μας, επειδή από τον καιρόν καθ' όν ανεχώρησα, δεν ητυχήσα να ακούσω αδόμενα τα γλυκέα έπη αυτής, τα πλήρη ποιητικής φαντασίας.

Και είχεν δίκαιον ο γέρων. Η γλώσσα μας, μεταξύ πολλών άλλων, σώζει και την ανομοιοκαταληξίαν εις τας στιχουργίας της. Όλον το ελληνικόν έθνος διετήρησεν αυτήν σώαν· ταυτοχρόνως δε διετήρησε και την γλυκείαν εκείνην απλότητα, τον λακωνισμόν εκείνον όστις διαλάμπει εις όλους τους αρχαίους ποιητάς μας και όστις, άνευ περιττολογίας, με ολίγας λέξεις διαγράφει μεγάλας ιδέας. Η πεφωτισμένη Ευρώπη, μεγάλως σεβομένη τας δημόδεις ταύτας ποιήσεις μας, πολλές εξ αυτών συνέλεξε. Είναι άπορον όμως πώς διέφυγον των συλλογών αυτής τα κύπρια δημοτικά. Δεν γέμει χάριτος, ύψους, ενθουσιασμού το ακόλουθον, όπερ ο Νικόλας ήρχισε μετά βροντώδους φωνής να τραγωδή;

*Σίντας περάσης τα βουνά και πας εις την Κυθρέαν,
δεξιά μεριά ένα στρατί σε βγάλλει σ' ένα λόγγον
που τον σκεπάζουσιν ιδιές,³ πεύκοι και κυπαρίσσια·
στην μέσην από τα δεντρά ένα ρυάκι ρέει,
γλυκύν είναι το ρέμα του και καθαροσταλάζει.
Πήγαινε τότες ταπισώ του ρυακιού και τρέχα
θενά σε βγάλλει, Γιώργη μου, σ' ένα μεγάλο σπήλιο.
Πέρα δεξιά και θενα βρης δυο μνήματα χτισμένα·
μην τα πατήσης, Γιώργη μου, τι κλαίσιν και τα δυο τους
και βγάνουν άγριες φωνές, και μπουμπουνά ο λόγγος:
- Τί φταίμε τα δυο έρρημα τα κατασκοτωμένα;*

*Ποιος είναι κι ήρτεν και πατεί την πλάκαν του μνημάτου;
δεν φτάνει που μας φάασιν δύο Τούρκοι σκοτωμένοι,
σίντας η μάνα στο βυζί μάς είχε και τα δυο μας,
μόν' ήρτατε να χάσωμεν και τον γλυκύν μας ύπνον;
Σκύφε, ψηλέ κυτάρισσε, κι αρχίνα μυρολόια·
Κλάφε την ώραν την κακήν που ήρταμε στον κόσμον·
κλάφε τους μαύρους μας γονιούς που κλαίν' τον θάνατό μας·
κλάφε τους χρόνους τους γλυκούς που χάσαμε της νιότης·
κλάφε την μοίραν την κακήν που 'ρτε να μας μοιράνη
και καταριόσουν το σκυλλίν που πήρεν τη ζωή μας...*

Άμα ο Νικόλας το τραγώδιόν του ετελείωσε και γεμίσας το ποτήριόν του οίνου εις υγιάν των προεξαρχόντων της συντροφίας προέπειν, ο γέρων ανέστη και εξελθών του σπηλαιού επεσκέπτετο διά των οφθαλμών τα πέριξ. Ίστατο επί του Ολύμπου υπεράνω της επιφανείας της θαλάσσης 6.590 πόδας, όθεν έβλεπε κάλλιστα άπασαν την νήσον. Το όρος τούτο ήτο κατάφυτον υπό διαφόρων αγρίων δένδρων, οίον τερεβίνθων, δρυών, πευκών, πρίνων, μυρσινών, αγριελαιών και άλλων. Εν τοις καλλιεργημένοις αυτού μέρεσιν, όπου πολλάι υπήρχον κώμαι, πλήθος εφαινέτο καρποφόρων δένδρων, οίον κερασέων, συκαμινέων, ελαιών, λεπτοκαρυών, αμυγδαλέων· έτι δε και πλήθος εις τας αυτού υπωρείας και διακλαδώσεις αμπελώνων.⁴ Προ των ποδών του έκειντο κοιλάδες και υψάυχνοι δύσβατοι εκ διαφόρων ποικιλοχρόων ανθέων και πετραίων φυτών κοσμούμενοι λόφοι, όπου μεγαλοπρεπείς λεύκαι μέχρι νεφών ύψουν τας κορυφάς των, δεξιόθεν, μεγάλαι άλλαι κώμαι μετά ομαλοτάτου εδάφους πλήρεις επίσης και αυταί καρποφόρων δένδρων, αριστερόθεν επί της ακρωρείας του,⁵ μικρά άλλη πάντερπνος πεδιάς ήτις κατείχε της Ακραιάς Αφροδίτης τον ναόν, τον άδυτον γυναιξί και αόρατον.

Η φαντασία του γέροντος κατά την στιγμήν εκείνην ήτο πλήρης ενθουσιασμού, τω εφαινέτο ότι έβλεπεν ένθεν μεν επί της Σαλαμίνας τον Ευαγόραν στήνοντα πέριξ του Πέρσου, όστις ως χείμαρρος πολυτάραχος επέπιπτε κατ' αυτής τους κρατερούς αιχμητάς του, ένθεν δε επί του Κιτίου τον Στωϊκόν γέροντά του· έβλεπεν εις το φως της σελήνης πελώριον ανιστάμενον από του τάφου του φάσμα τι, γύρω του οποίου επλανώντο μυρία αστράπτουσαι σκιαί και εκάλουν αυτό διά του ονόματος «Ελευθερία». Ελύσσα το φάσμα τούτο βλέπον μουσουλμανικάς κιδάρεις· ανοίγον δε τας χείρας του ως πτέρυγας προς τους ουρανούς επέτα ανακράζον: «Αν δεν δράξης τα όπλα, ποτέ πλέον, ποτέ επί σου δεν πατώ, ω Κύπρος». Και έπειτα, μαύρα σκότη έβλεπεν ο γέρων εξαπλούμενα επ' αυτής και εν μέσω αυτών περικεφαλαίας, ασπίδας και θώρακας και λόγγας, και ήκουε συγκεκριμένας φωνάς και ομιωγάς και θρήνους πολλών θνησκόντων.

(Ακολουθεί)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στην πρώτη δημοσίευση γράφει 1851 (μάλλον τυπογραφικό λάθος).
2. Εννοείται η υπογραφή του Αρχιεπισκόπου Κύπρου.
3. Δηλαδή ιτιές.
4. Το απόσπασμα «κατάφυτον υπό διαφόρων αγρίων δένδρων [...] διακλαδώσεις αμπελώνων» αντιγράφηκε, σχεδόν αυτολεξεί, από το Αθανάσιος Α. Σακελλάριος, *Τα Κυπριακά ήτοι πραγματεία περί γεωγραφίας, αρχαιολογίας, στατιστικής, ιστορίας, μυθολογίας και διαλέκτου της Κύπρου, τόμος Α', Αθήνα 1855*, σελ. 22. Από εκεί (στη σελ. 21) και η αναφορά για το ύψος του Ολύμπου (6590 πόδια).
5. Εννοείται η χερσόνησος της Καρπασίας.